

Problematiky dětí z odlišného socio-kulturního prostředí

Mgr. Ondřej Bouša

Cizinec?

- žáky, jejichž rodiče mají jiné občanství než české (rodiče jsou tedy občany jiného státu než České republiky).
- Jedná se jak o děti, které do našeho státu právě přicestovaly nebo zde již delší dobu pobývají, tak o děti cizinců, které se v naší zemi narodily.

Cizinci

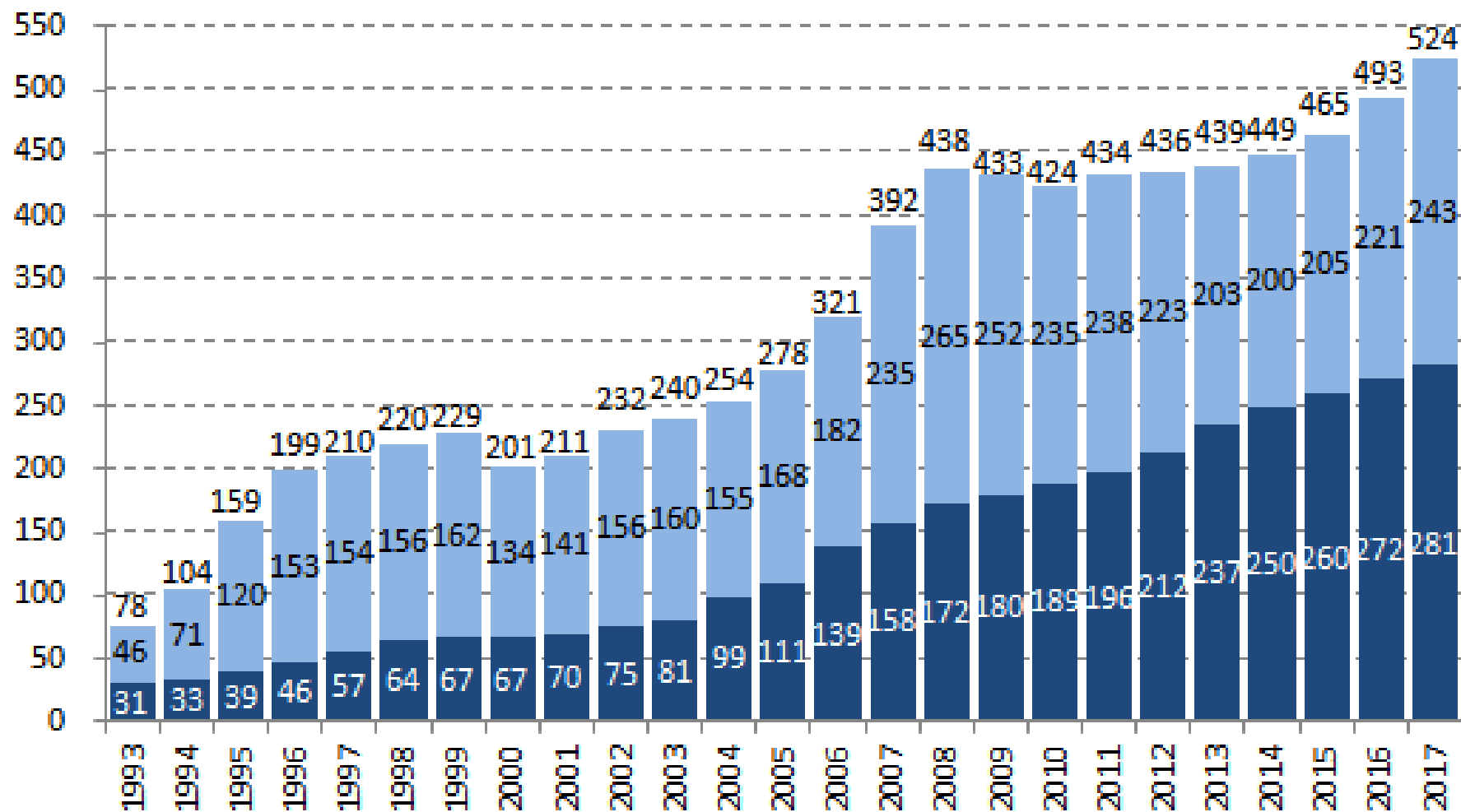
- Tvoří asi 4,5 procenta obyvatel České republiky.
- Nad čtyři procenta se podíl dostal v roce 2008, od té doby se příliš neměnil.
- Evropský průměr dosahuje asi 6,7 procenta.
- V Lucembursku téměř každý druhý obyvatel
- Polsko či Rumunsko je podíl asi 0,5 procenta.

VÝVOJ POČTU CIZINCŮ V ČR PODLE TYPU POBYTU

TREND IN THE NUMBER OF FOREIGNERS IN THE CR BY TYPE OF RESIDENCE

1993 - 2017 (31. 12.)

Tisíce / Thousands

■ TRVALÉ POBYTY
PERMANENT RESIDENCE

■ DLOUHODOBÉ POBYTY NAD 90 DNŮ
LONG-TERM RESIDENCE OVER 90 DAYS

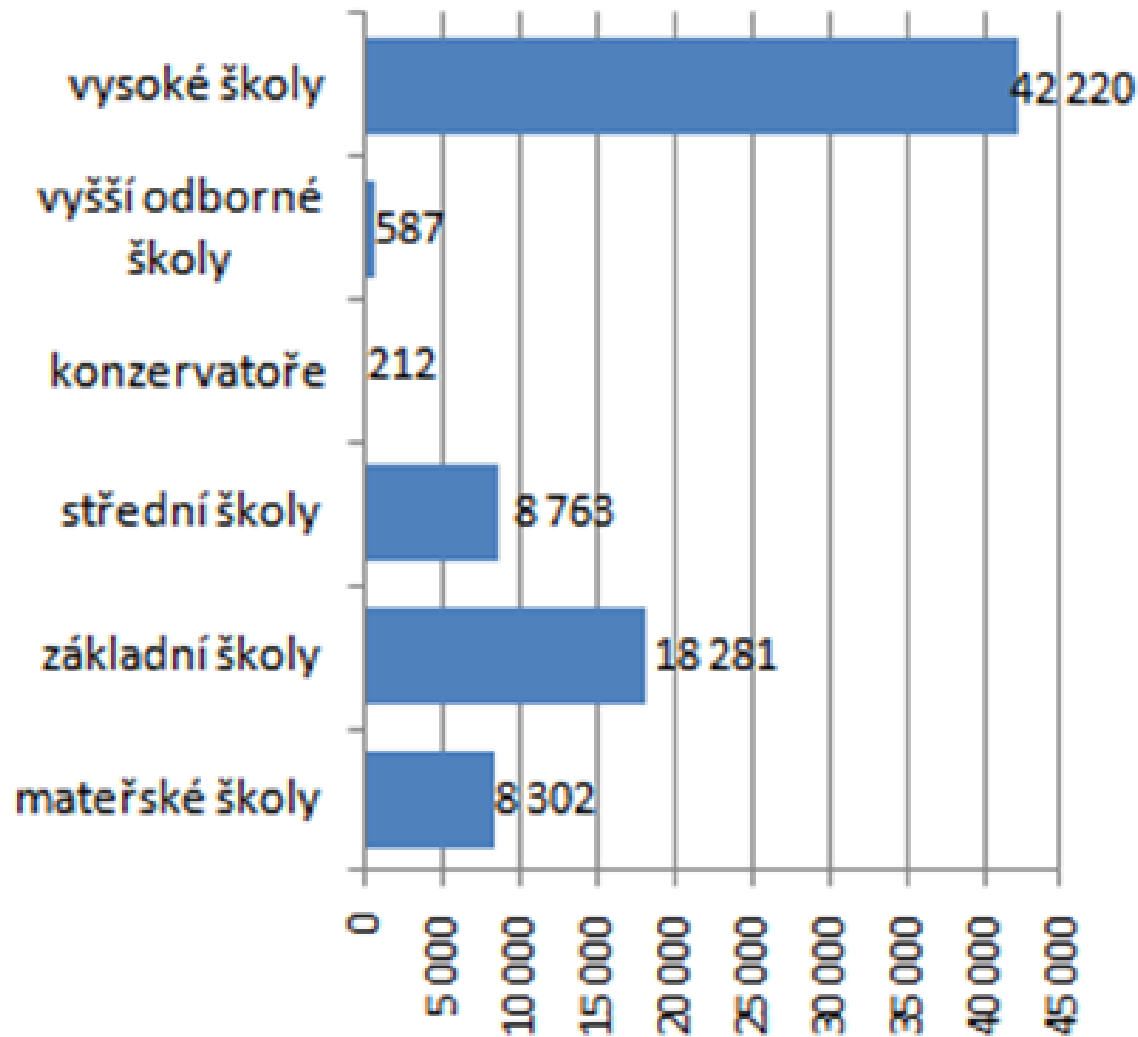
Kdo je cizinec?

1. cizinci, kterým bylo uděleno povolení k trvalému pobytu na území ČR,
2. cizinci, kteří na území ČR pobývají přechodně, a to
  - a) kterým byla udělena krátkodobá víza k pobytu do 90 dnů,
  - b) kterým byla udělena dlouhodobá víza k pobytu nad 90 dnů,
  - c) bez víza,
3. cizinci, kterým byl na území České republiky udělen azyl - azylanti,
4. cizinci, kteří jsou účastníky řízení o udělení azylu,
5. cizinci s vízem za účelem strpění pobytu,
6. cizinci s vízem za účelem dočasné ochrany.
  - Všichni mají nárok na bezplatné vzdělávání na základních a rovněž ve středních školách.
  - V praxi – **děti s odlišným mateřským jazykem**

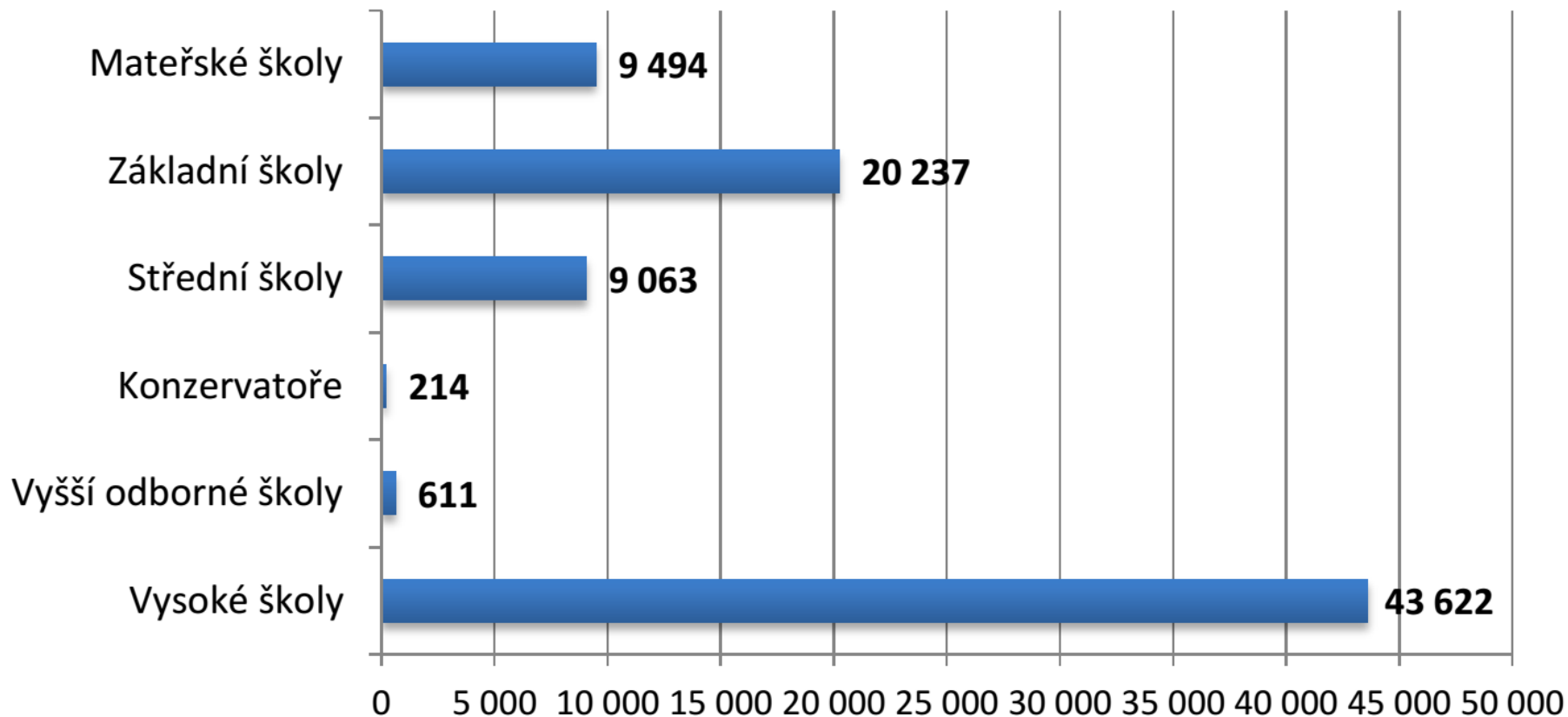
Počty dětí/žáků/studentů s cizí státní příslušností na jednotlivých stupních škol

- Školní rok 2016/2017: 83 241
  - Z toho 52% na VŠ (cca 43 tisíc)
  - 24% na ZŠ (cca 20 tisíc)
  - 11% na MŠ
  - 11% na ZŠ
  - > 1% VOŠ, konzervatoře

**POČTY ZAHRANIČNÍCH STUDENTŮ
NA RŮZNÝCH TYPECH ŠKOL 2015/16**
*NUMBER OF FOREIGN STUDENTS BY
TYPE OF SCHOOL*

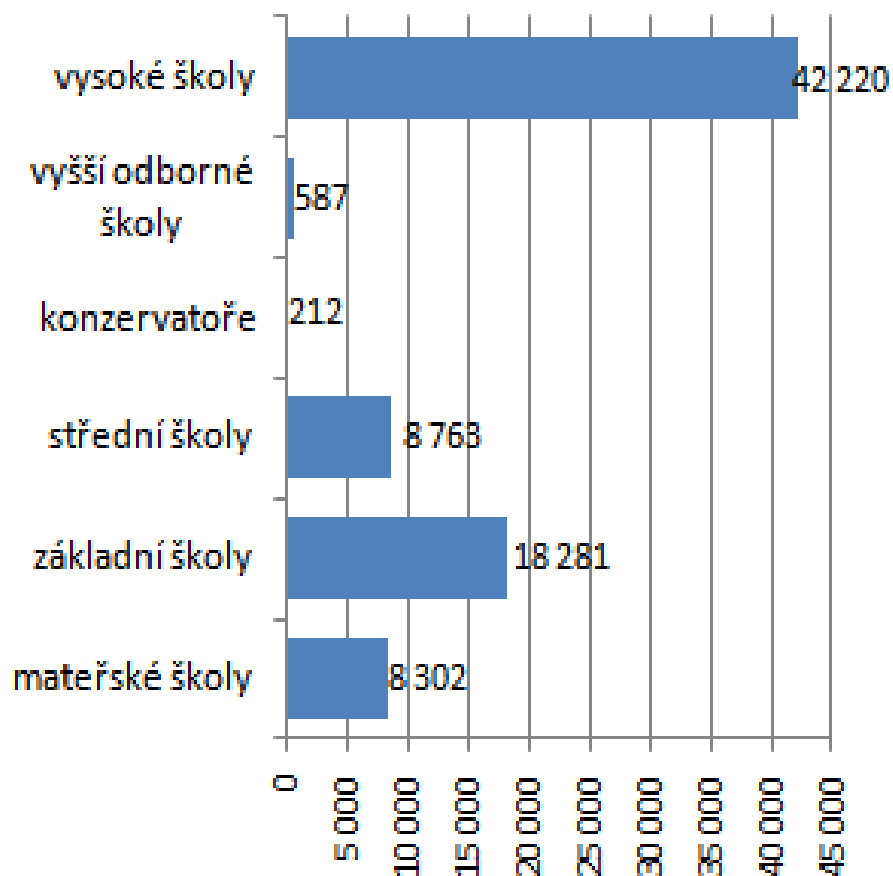

Počty zahraničních studentů na různých typech škol 2016/2017

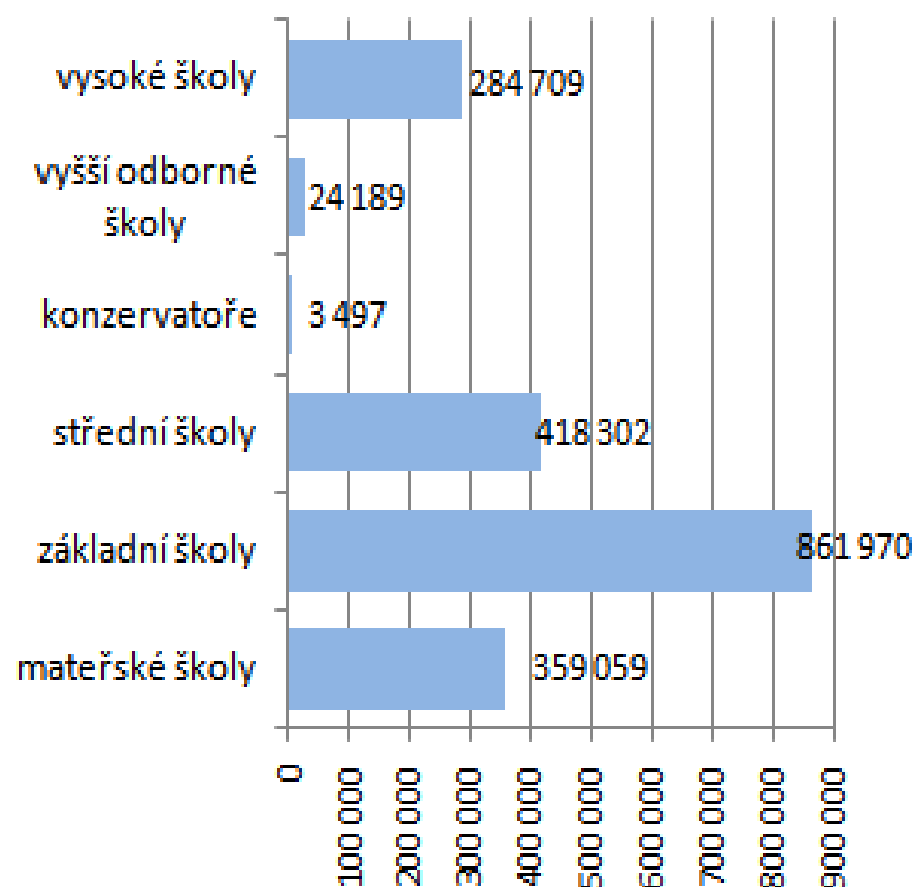

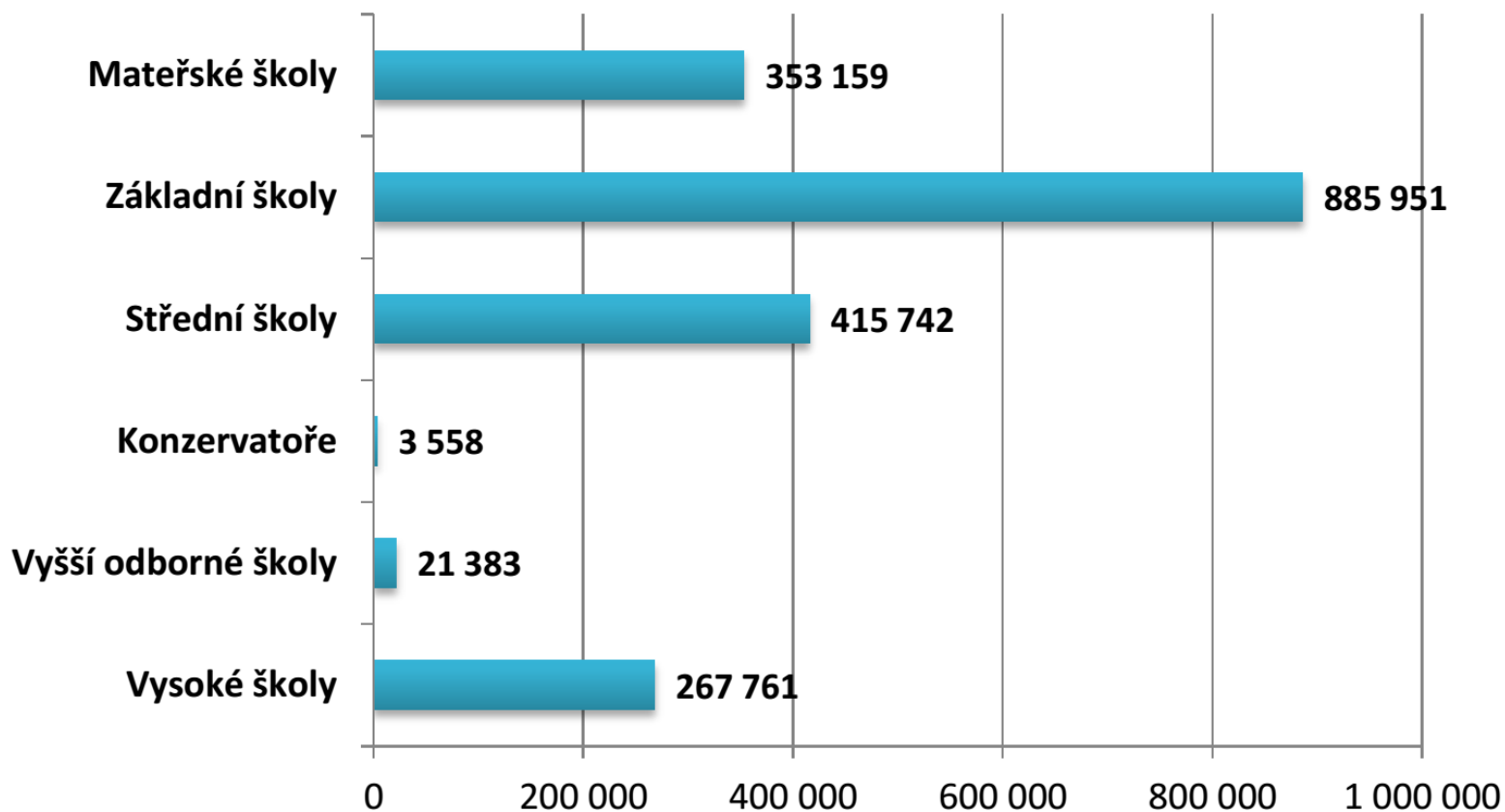
**POČTY ZAHRANIČNÍCH STUDENTŮ
NA RŮZNÝCH TYPECH ŠKOL 2015/16**
*NUMBER OF FOREIGN STUDENTS BY
TYPE OF SCHOOL*

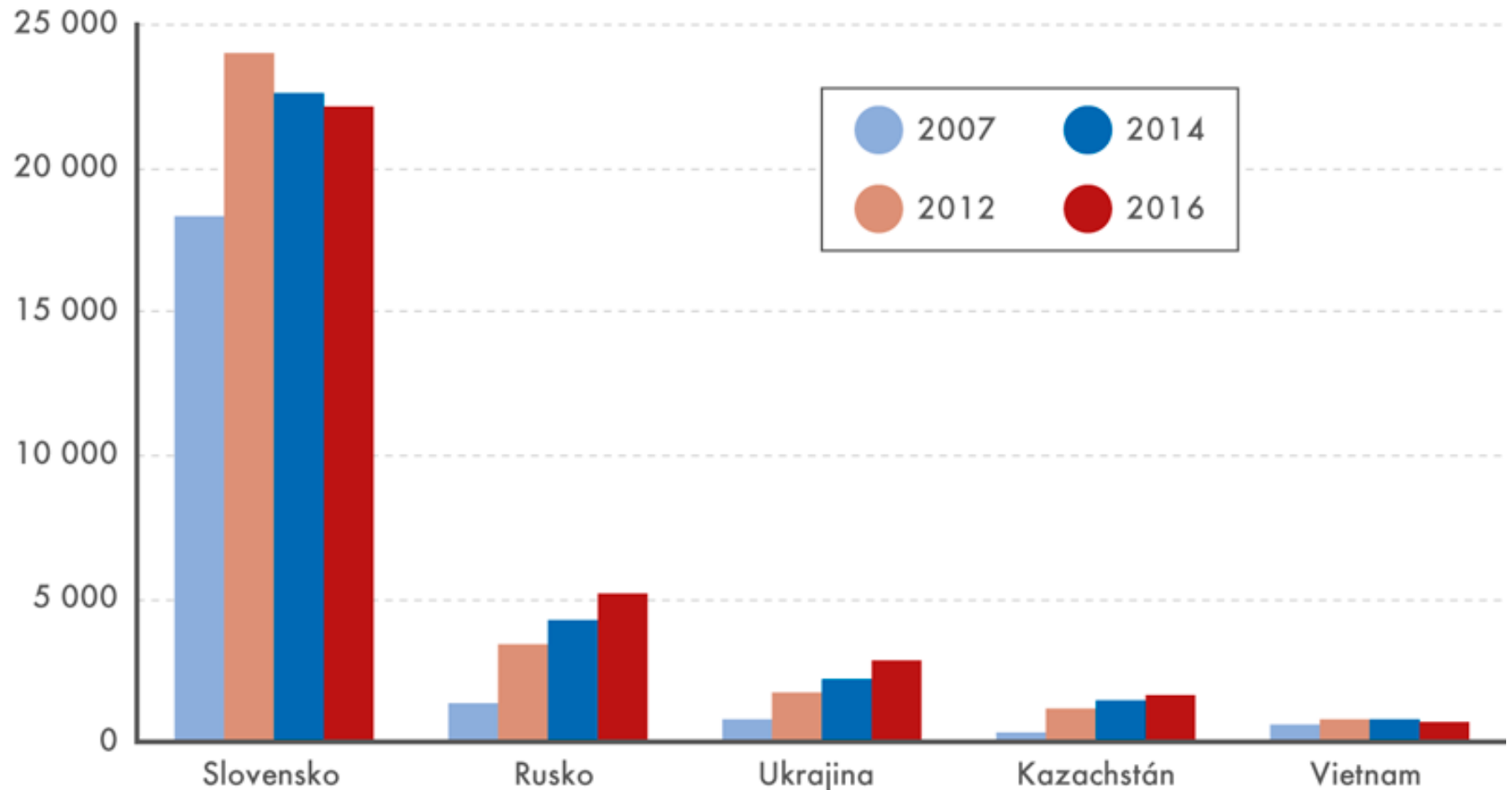
**POČTY ČESKÝCH STUDENTŮ NA RŮZNÝCH
TYPECH ŠKOL 2015/16**
*NUMBER OF CZECH STUDENTS BY
TYPE OF SCHOOL*

Počty českých studentů na různých typech škol 2016/2017

Cizinci studenti vysokých škol podle vybraných státních občanství

Vzdělávání cizinců

- Legislativně upraven v 561/2004 Sb. Školský zákon, § 20 a vyhláška
- Zároveň se na ně vztahuje § 16 – Podpora vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami
- Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, **kulturnímu prostředí** nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta.
- nárok na bezplatné služby v rámci školních poradenských zařízení

Školní opatření podporující integraci žáků cizinců

- Nabídka odpoledních kurzů češtiny,
- školní klub pro žáky cizince,
- práce asistentů pedagoga, speciálního pedagoga,
- speciální pomůcky (slovníky, učebnice, audio, video),
- další vzdělávání pedagogických pracovníků – jazykové nebo interkulturní,
- Žákovské patronáty

Čtyři propojené okruhy problémů

- Jazykový handicap
- Komunikaci s rodiči
- Nesouvislá školní docházku
- Nedostatek metodické opory pro školy
(Hájková & Strnadová, 2010)

Autentický rozhovor s ředitelkou ZŠ

- *Protože když si vezmete, že klasická třída u nás vypadá, že je 25 dětí, z toho je 5 cizinců – různých národností, na různý jazykový úroveň, minimálně 7 dětí s vývojovými poruchami učení, dyslektiků, dysortografiků, 1 mimořádně nadaný nebo co se alespoň tak dnes diagnostikuje, a zbytek 12 dětí takových těch normálních, průměrných, ale od dvojek do čtyřek.*
- *Učitelka má 45 minut a každému se individuálně věnovat a teď mi řekněte jak?...*

Podpůrná opatření

- Nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta.

Podpůrná opatření (5 stupňů)

- a) poradenské pomoci školy a školského poradenského zařízení,
- b) úpravě organizace, obsahu, hodnocení, forem a metod vzdělávání a školských služeb, včetně zabezpečení výuky předmětů speciálně pedagogické péče a včetně prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání až o dva roky,
- c) úpravě podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání,
- d) použití kompenzačních pomůcek, speciálních učebnic a speciálních učebních pomůcek, využívání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, Braillova písma a podpůrných nebo náhradních komunikačních systémů,
- e) úpravě očekávaných výstupů vzdělávání v mezích stanovených rámcovými vzdělávacími programy a akreditovanými vzdělávacími programy,
- f) vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu,
- g) využití asistenta pedagoga,
- h) využití dalšího pedagogického pracovníka, tlumočnicka českého znakového jazyka, přepisovatele pro neslyšící nebo možnosti působení osob poskytujících dítěti, žákovi nebo studentovi po dobu jeho pobytu ve škole nebo školském zařízení podporu podle zvláštních právních předpisů, nebo
- i) poskytování vzdělávání nebo školských služeb v prostorách stavebně nebo technicky upravených.

Nárok na:

- Rok studia rozdělen na dva roky
- Maturitní ročník rozdělen na dva roky
- Od II. Stupně mají nárok na hodiny výuky ČJ jako cizího jazyka navíc
- ! Musí se to vejít do celkového počtu disponibilních hodin (často není prostor)
- ! Škola musí vyčerpat veškeré pedagogické přístupy, které má k dispozici. Pro zařazení do II. Stupně je nezbytné vyšetření – až 5 měsíců de facto bez reálné podpory

Metodická doporučení

1. **Navázat spolupráci s rodiči**
2. **Správně zařadit žáka do vyučovacího procesu** (do ročníku), faktory: věku žáka-cizince, jeho dosavadního vzdělávání a znalosti českého jazyka. Event. zařazení žáka-cizince do *přípravných tříd*.
3. Běžnou **výuku** v multikulturní třídě je pak třeba **organizovat speciálním způsobem**, který v sobě spojuje metody běžně užívané v plně organizované škole s metodami uplatňovanými ve výuce s dětmi s poruchami učení či ve škole málotřídní.
4. **Nekumulovat v jedné třídě** (pokud se nejedná o třídu pro jazykovou přípravu, vyrovnávací či přípravnou) **vyšší počet cizinců**. Jako maximální počet se jeví 3–4 v jedné třídě

5. **Integrovat cizince do kolektivu třídy a školy, zabránit jejich společenské izolaci.**
6. **Vybízet žáky-cizince ke kooperaci s českými žáky.**
7. **Seznámit se se základními sociokulturními a zkušenostními rozdíly *Sociokulturní kompetence pro pracovníky škol a školských zařízení* na <http://sociocultur.ujep.cz/>).**
8. **Připravit třídu na přijetí cizince, vhodně seznámit žáky s kulturními a sociálními odlišnostmi prostředí, z něhož nový žák přichází; přenést v tomto směru část iniciativy na žáka.**

- 9. Podporovat toleranci ze strany žáků a učitelů** ke specifickým rysům a jevům, které souvisejí s náročností situace, v níž se cizinec v důsledku malé nebo žádné znalosti českého jazyka a zdejších poměrů a zvyklostí nachází.
- 10. Dát žáku-cizinci příležitost k pozitivní prezentaci**, např. kulturními hodnotami svého etnika (písňe, tanec, zvyky, další specifika apod.), dát mu prostor pro rozvoj jeho tvořivosti a nadání.
- 11. Prohloubit si znalosti typologie jazyků** a získat základní informace o mateřském jazyce cizinců a těchto znalostí využívat při jejich výuce (dostupné např. v e-learningovém kurzu *Specifika výuky češtiny pro žáky-cizince* na www.rvp.cz).

12. V ideálním případě by měl učitel **zvládnout minimální základ školní komunikace** se žákem, i když nezná jeho mateřský jazyk.
13. **Pracovat s názornými pomůckami**, zejména obrazovými, které jsou k dispozici pro výuku cizím jazykům (např. angličtině, němčině), dále s obrazovými encyklopediemi, fotografiemi, vlastními zvukovými nahrávkami, časopisy pro děti a mládež atd. Využívat ve výuce mj. pomůcek, které jsou k dispozici pro výuku handicapovaných žáků, pro dyslektiky, dysgrafiky apod., a zkušeností speciálních pedagogů, logopedů apod.
14. **Přistupovat k výuce českému jazyku jako k výuce cizímu jazyku** (z pozice cizince) a využívat dostupných učebnic, cvičebnic a dalších materiálů pro výuku žáků-cizinců češtině www.inkluzivniskola.cz, www.rvp.cz nebo www.meta-os.cz).

- 15. Vhodně motivovat žáky-cizince při výuce českého jazyka, chválit je za sebemenší pokrok. Zároveň je nezbytné, aby učitelé kladli na žáky-cizince, kteří již plně komunikují v češtině, stejné požadavky, jaké kladou na jejich české spolužáky.**
- 16. Navázat spolupráci se školními poradenskými pracovišti (ŠPP), pedagogicko-psychologickými poradnami (PPP) a nestátními neziskovými organizacemi (NNO).**

Služby v *ŠPP* zajišťuje školní psycholog nebo školní speciální pedagog, výchovný poradce (kariérový poradce), školní metodik prevence a asistent speciálního pedagoga. Tyto služby koordinuje školní psycholog nebo speciální pedagog, který se společně s ostatními odbornými pracovníky, s třídními učiteli a vedením škol podílí na zkvalitňování sociálního klimatu ve školách, posiluje průběžnou a dlouhodobou péči o neprospívající děti, řeší problémy spojené se školní docházkou apod.

Klasifikace

- Při klasifikaci žáků-cizinců postupuje škola v souladu se Zákonem č. 561/2004 Sb., § 20 a dle metodického pokynu MŠMT ČR č. j. 21 836/2000-11.
- Při jejich hodnocení z předmětu Český jazyk a literatura by se mělo přihlídnout k dosažené úrovni znalosti českého jazyka.
- Závažné nedostatky v osvojených vědomostech z tohoto předmětu se považují za objektivní příčinu, pro kterou nemusejí být žáci-cizinci v průběhu prvního roku docházky ve škole v České republice z tohoto předmětu klasifikováni.
- Aby však mohli postoupit do vyššího ročníku, musejí být na konci školního roku klasifikováni i z předmětu Český jazyk a literatura, stejně jako žáci českého původu. Doporučujeme hodnotit je slovním vyjádřením.
- Žák slovenské národnosti má právo při výuce používat slovenštinu s výjimkou vyučovacího předmětu Český jazyk a literatura.

Krajská centra podpory při krajských pracovištích Národního institutu pro další vzdělávání (NIDV)

- konzultace pro jednotlivé školy telefonicky, osobně, písemně, včetně konzultace přímo ve škole;
- sdílení příkladů dobré inspirativní praxe; krajszí koordinátoři pomáhají školám navázat spolupráci škol a školských zařízení
- s odborníky a partnery veřejné správy i neziskového sektoru;
- vzdělávací programy v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků k oblasti dětí a žáků cizinců;
- diskusní setkání v jednotlivých krajích s odborníky na problematiku vzdělávání dětí a žáků cizinců;
- podpůrné metodické a informační materiály pro pedagogické pracovníky k oblasti dětí a žáků cizinců;
- webový portál pro pedagogickou veřejnost cizinci.nidv.cz, který je průběžně doplňován informacemi, odbornými materiály a články
- ze všech oblastí vzdělávání dětí a žáků–cizinců. Jsou zde k dispozici i metodické materiály pro další vzdělávání pedagogických pracovníků;
- „E-poradenství“ - internetový formulář, jehož prostřednictvím mohou školy pokládat své dotazy a žádat potřebné informace;
- akreditovaný vzdělávací e-learningový program na podporu pedagogických pracovníků vzdělávajících děti a žáky-cizince, v němž
- účastníci získají základní a současně ucelené vědomosti o problematice tohoto typu vzdělávání.

Nové formy podpory pro žáky-cizince po jejich nástupu do základního vzdělávání v ČR (2018/2019)

- **adaptační koordinátor**, pro žáky-cizince, kteří poprvé nastoupí do základního vzdělávání v ČR a kteří mají jazykovou či kulturní bariéru
- <https://cizinci.nidv.cz/zasitovane-organizace/>
- **překladačské a tlumočnické služby** – k dispozici žáků–cizinců a jeho rodičům pro komunikaci se školou a pro vypracování překladu dokumentů, které žák předkládá škole

Imigrantský paradox

Než cizinec přijde

- Pohovor s rodiči
  - **Tlumočník**
  - **strategii začleňování žáka cizince do výuky** (kdo ho/ji bude učit češtinu, jak bude podporován/a ve všech hodinách, jaké kurzy ČJ v okolí či jaké doučování může žák navštěvovat atd.
  - **Důležité informace v jazyce rodiny** (je-li to možné)

Příklad

Phụ huynh kính mến,
trách nhiệm của phụ huynh / đại diện pháp lý là xin phép trong trường hợp con của mình không có mặt tại trường. Nếu con của quý vị không có mặt tại trường vì bất cứ một lý do nào, ngay ngày hôm sau phụ huynh phải xin phép cho con mình. Phụ huynh có thể gọi điện, gửi thư đến văn phòng thư ký trường hoặc thầy cô chủ nhiệm và thông báo về sự vắng mặt của con mình.

Příklad (CZ)

- Vážení rodiče povinností rodičů/zákonných zástupců je omlouvat nepřítomnost svých dětí. V případě, že Vaše dítě není z jakéhokoliv důvodu přítomno ve škole, musíte jej do druhého dne omluvit. Zavolejte nebo napište do kanceláře školy nebo třídnímu učiteli a informujte je o nepřítomnosti Vašeho dítěte.

Co si připravit

- **Vícejazyčný informační materiál** o organizačních záležitostech školy, kde se zaměříte zejména na začátek a konec vyučování, rozvrhy hodin, přestávky (kde, jak, kdy), družinu, prázdniny, stravování (svačina), výlety, exkurze, školy v přírodě apod.
- Stručné představení **předmětové nabídky a pomůcek**, které si žáci musí na příslušné hodiny nosit.
- Shrnuté **povinnosti žáků a rodičů vůči škole** a očekávání školy od žáků a rodičů (domácích úkoly, podepisování ŽK, omluvenky).
- Informace o **mimoškolních aktivitách** a dalších nabídkách školy.
- Informace o podpoře rodičů při **konzultačních** hodinách, rodičovských schůzkách, atd.
- **Plán školy**, označená místa s důležitými osobami a **kontakty** na ně.
- **Pomůcky pro základní komunikaci.**

Příklad pomůcky

	ŠTĚTEC	štětec		Maluj štětcem.
	PENÁL	penál		Uklid' do penálu.
	PŘEZŮVKY	přezůvky		Vezmi si přezůvky.
	SVAČINA	svačina		Sněz si svačinu.
	ÚKOL	úkol		Napiš úkol.
	UČEBNICE	učebnice		Otevři si učebnici.

Co si připravit

- Kolektiv!
  - Pedagogický (minimálně plná informovanost, ad hoc porady)
  - Třída (Teorie sociální identity, předsudky, stereotypy...)
    - Video [Film o kurdské dívce Šádí](#)
    - Postupy existují a jsou (měly by být psychologům zcela známé – Třída jako klient – příchod nového žáka)
    - Možnosti „poradny“
    - Možnosti školního psychologa

Teorie sociální identity (Tajfel & Turner)

- Tzv. teorie středního dosahu
- lidé svou identitu odvozují od příslušnosti ke skupině (i nepříslušnosti k jiným skupinám),
- maximalizují vnímání pozitivních rysů vlastní skupiny a negativních rysů cizích skupin.

Kognitivní procesy v SIT

- Týkají se obou variant – člen skupiny (in-group) i nečlen (out-group)
- Sociální kategorizace (Social Categorisation)
- Sociální identifikace (Social Identification)
- Sociální srovnávání (Social Comparison)

Práce se třídou

- Učitelé a rodiče často nevnímají jako problém
- Významné socializační prostředí (pozice, status, normy, hodnoty, rituály)
- Známé prostředí pro ostatní, neznámé pro nového žáka
- Změna může (nevědomky) vyvolat napětí
- Zvyšovat toleranci & posilovat adaptační mechanismy

Co zohlednit

- Jazyk, kultura
- Důvod přestupu
- Období z pohledu třídy a školního roku
- Ročník (stádium koheze třídy)
- Historie třídy (zkušenosti)
- Charakteristiky nového žáka
- Čas (jak dlouho dopředu víme, že přijde)

Obvyklý postup z pohledu psychologa

- Příklad žák – vstoupit do interakce: pohovořit (je-li to možné) s rodiči, žákem, TU, třídou; být angažován do volby třídy (!), vysvětlit svou roli a nabídka podpory a nastavení komunikačního kanálu
- Interakce se žákem – rozhovor (připravený text v jiném jazyce, tlumočnick) zejména předchozí zkušenosti, osobně provést školou, neformálně seznámit (následně nechat jít domů)

Obvyklý postup z pohledu psychologa

- Vstup psychologa do třídy – informovat, mluvit o pocitech i o jeho/její možných pocitech, požádat o pomoc, vymyslet místo, co může usnadnit, kdo žáka představí (dalším) učitelům
- Vybrat „patrona“ (přirozená dětská autorita ve třídě), žák s podobnou zkušeností (?)
- Je-li to možné, třída se připravuje s předstihem (techniky)

Inkluze Švédská škola

Švédská škola

Švédská škola

Dítě jinak znevýhodněné

- Dítě v ústavní péči nebo v NRP
  - Aktuálně jsou školy zcela nepřipraveny
  - Nechápou specifické projevy (dříve) deprivovaného dítěte
  - Časté nepochopení a posilování negativní spirály
  - Kazuistika osvojené dítě ve Švédsku (dvojí „znevýhodnění“)